

Van Bethlehem naar Nazareth En een gedachtenis in Bethanië

A.A.M. van der Hoeven,
www.JesusKing.info
26 januari, 2008

<i>Inleiding</i>	2
<i>I. Het probleem</i>	3
Tabel 1. Het harmonisatie-probleem van de Kerstevangeliën.....	3
<i>II. Oplossingen tot nu toe</i>	3
Tabel 2. Oplossing A van het harmonisatie-probleem:	3
Tabel 3. Oplossing B van het harmonisatie-probleem:	4
<i>III. Een nieuwe oplossing: terugkeer naar Nazareth zonder daar aan te komen</i>	4
Tabel 4. Een nieuwe oplossing	4
Afb. 1. Palestina.....	6
<i>IV. Geen Ster van Bethlehem</i>	7
<i>V. Gedroomde waarschuwingen</i>	8
<i>VI. De kindermoord – De tijd waarop de ster verscheen – Conclusie</i>	10
<i>VII. Bethanië opnieuw bezocht</i>	11
<i>VIII. Een Gedachtenis – Het Volle Loon</i>	15
Tabel 5. Het “goede werk” van Maria, de “vrouw” die Jezus zalfde tegenover de “boze werken” van de “antichrist”, hetgeen de “vijandschap tussen jou [de slang] en de vrouw, en tussen jouw nageslacht en het hare” laat zien (Gen 3,14-15).....	17
 Bijlage “Martha’s huis een herberg”.....	 19

Van Bethlehem naar Nazareth En een gedachtenis in Bethanië

Inleiding

In het Nieuwe Testament bevatten slechts twee van de vier Evangelien verhalen over Jezus' geboorte en kinderjaren, nl. die van Lucas en Mattheüs. In het Evangelie van Lucas, hoofdstuk 2, lezen we dat de maagd Maria in Nazareth woonde en Jezus daar door de Heilige Geest verwekt werd. Maria reisde met haar echtgenoot Jozef naar Bethlehem, waar haar Kind geboren werd en in een kribbe gelegd werd. De geboorte van Jezus, de Messias, in Bethlehem werd aan herders bekendgemaakt door engelen, en al degenen die de getuigenis hoorden van de herders over de boodschap van de engelen en het pasgeboren Kind verwonderden zich hierover. Lucas, in hoofdstuk 2, verhaalt ook hoe het Kind na acht dagen besneden werd en Jezus genoemd werd, en hoe de Maagd Maria en Jozef, veertig dagen na de geboorte van Jezus in Bethlehem, Jezus naar de tempel in Jeruzalem brachten. Daar werd hij door Simeon en Hanna als de Messias herkend. Dit bleef niet onopgemerkt, want Hanna, die dag en nacht in de tempel verbleef, "sprak over het kind met allen die uitzagen naar de bevrijding van Jeruzalem".¹ Nadat het jonge gezin alle plichten vervuld had die door de wet van de Heer waren voorgeschreven, keerden zij terug naar hun eigen stad, Nazareth.² Dit is het verhaal zoals het door Lucas verteld wordt.

Mattheüs, in hoofdstuk 2, vertelt een ander verhaal³: dat nadat het Kind in Bethlehem geboren was, wijzen uit het Oosten in Jeruzalem arriveerden die Herodes attent maakten op de geboorte van de nieuwe koning. Nadat Herodes alle schriftgeleerden geraadpleegd had, en nadat een geheime vergadering met de wijzen had plaatsgevonden, vertrokken de wijzen en volgden zij een ster, die zij in het Oosten gezien hadden, naar de plaats waar het jonge Kind zich bevond. Mattheüs maakt nu ineens melding van een "huis" (οικία⁴), waar zij Maria en het Kind zagen, maar hij vermeldt Jozef hier niet.

9 Zij hoorden de koning aan en reisden weg; en zie, de ster, die zij hadden gezien in het Oosten, ging hun voor, totdat zij kwam en stond boven de plaats, waar het kind was.

10 Toen zij de ster zagen, verheugden zij zich met zeer grote vreugde.

11 En zij gingen het huis binnen en zagen het kind met Maria, zijn moeder, en zij vielen neder en bewezen hem hulde. En zij ontsloten hun kostbaarheden en boden hem geschenken aan: goud en wierook en mirre.

12 En van Godswege in de droom gewaarschuwd om niet tot Herodes terug te keren, trokken zij langs een andere weg naar hun land terug. Matt 2,9-12 NBG (vertaling van het Nederlands Bijbelgenootschap van 1951)

De wijzen krijgen de waarschuwing om niet naar Herodes terug te keren, en Jozef krijgt in een droom het bevel met het Kind en zijn moeder naar Egypte te vluchten, omdat Herodes van plan is het Kind te doden. Zij blijven tot de dood van Herodes in Egypte, waarna een engel Jozef opdraagt naar het land Israël terug te keren. Daar aangekomen keert Jozef, na nogmaals in een droom gewaarschuwd te zijn, terug naar Galilea en de stad Nazareth.

¹ Lucas 2,8-38; Alle bijbelcitaten zijn afkomstig van de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV), tenzij anders wordt aangegeven.

² Lucas 2,39

³ Matt 2,1-23

⁴ Matt 2,11 Nestle-Aland, Novum Testamentum Graece (8^e editie 2001, Stuttgart, Deutsche Bibelgesellschaft, 1993 27^e herziene oplage = NA²⁷)

I. Het probleem

De vraag is hoe deze verhalen met elkaar in overeenstemming gebracht kunnen worden. Deze overeenstemming is een onontbeerlijke en essentiële voorwaarde ('conditio-sine-qua-non') om de beide verslagen als volledig historisch te kunnen beschouwen. Het probleem is dat Lucas verklaart dat het gezin terugkeerde naar Nazareth, nadat het Kind in de tempel aan de Heer was gepresenteerd, maar niets vertelt dat verband houdt met de vlucht naar Egypte, zoals deze door Mattheüs verteld wordt. Volgens Mattheüs kwam Jozef pas na de vlucht naar Egypte naar Nazareth. De vraag is dus waar Mattheüs' verhaal over de wijzen en de vlucht naar Egypte geplaatst moet worden met betrekking tot het verhaal van Lucas (zie tabel 1).

Tabel 1. Het harmonisatie-probleem van de Kerstevangeliën

Lucas	Nazareth	Bethlehem "een kribbe"	Jeruzalem Tempel	?→Nazareth	
Matt.		"toen Jezus geboren was te Bethlehem . . ."	? "waar het kind was" ? "het huis" ?	?→Egypte	→Nazareth

II. Oplossingen tot nu toe

Tot op heden zijn tenminste de volgende interpretaties voorgesteld:

A: Eén van de mogelijkheden is dat nadat de presentatie in de tempel had plaatsgevonden, het gezin eerst naar Nazareth terugkeerde (Lucas 2,39), en vervolgens van Nazareth naar Bethlehem verhuisde, van waaruit de vlucht naar Egypte zou hebben plaatsgevonden (Mattheüs 2,14) (zie tabel 2).⁵

Tabel 2. Oplossing A van het harmonisatie-probleem:

Lu- cas	Naza- reth	Bethlehem "een kribbe"	Jeruzalem Tempel	Nazareth	(verhuizing naar Bethlehem)
Matt.		"toen Jezus geboren was te Bethlehem . . ."			

"waar het kind was" "het huis" (Bethlehem)	Egypte	Nazareth
---	--------	----------

⁵ R.E. Brown heeft deze harmonisatie impliciet verworpen (R.E. Brown, *The Birth of the Messiah* (eerste pocketuitgave 1999, New York: Doubleday 1977) 35-36).

B: Een andere mogelijkheid is dat nadat de presentatie in de tempel had plaatsgevonden (Lucas 2,38), de familie naar Bethlehem terugkeerde en van daaruit naar Egypte vluchtte (Mattheüs 2,14). Dus Mattheüs' vers over Jozefs aankomst in Nazareth na de terugkeer uit Egypte wordt gezien als overeenkomend met Lucas' vers over de terugkeer naar Nazareth (2,39). In een schema zou deze aanname er als volgt uitzien (zie tabel 3):

Tabel 3. Oplossing B van het harmonisatie-probleem:

Lucas	Nazareth	Bethlehem "een kribbe"	Jeruzalem Tempel			Nazareth
Matt.		"toen Jezus geboren was te Bethlehem .."		"waar het kind was" "het huis" (Bethlehem)	Egypte	Nazareth

Ieder van deze voorstellen heeft echter zo zijn onvolkomenheden. Het positieve aspect aan oplossing A is dat het verhaal van Lucas intact gehouden wordt, en dit geldt ook voor het verhaal van Mattheüs. Maar de verbinding tussen deze twee verhalen is de aanname dat het gezin van Nazareth naar Bethlehem verhuisd zou zijn, zonder dat dit gedocumenteerd is. In oplossing B wordt de sterke schakel die er in Lucas bestaat tussen de presentatie in de tempel en de terugkeer naar Nazareth verbroken om Mattheüs' verhaal erin te lassen. Maar dit is in feite een zeer sterke schakel, omdat er in één enkele zin (Lucas 2,39) verklaard wordt dat nadat het gezin alle zaken volbracht had volgens de wet van God, zij naar hun stad, Nazareth, terugkeerden.

III. Een nieuwe oplossing: terugkeer naar Nazareth zonder daar aan te komen

Het voorstel dat in dit artikel behandeld wordt is een heel ander voorstel, en tamelijk eenvoudig (zie tabel 4).

Tabel 4. Een nieuwe oplossing

Lucas	Nazareth	Bethlehem "een kribbe"	Jeruzalem Tempel	→op weg naar Nazareth			
Matt.		"toen Jezus geboren was te Bethlehem .."			"waar het kind was" "het huis" (een herberg onderweg)	Egypte	Nazareth

Het blijkt mogelijk te zijn Lucas' verhaal intact te laten tot en met vers 2,39 over de terugkeer naar Nazareth. Het verhaal van Mattheüs over het bezoek van de wijzen en de vlucht naar Egypte en de kindermoord kunnen dan onmiddellijk na Lucas' vers 2,39 gesitueerd worden. In dit geval keerden Jozef en Maria, samen met hun Kind Jezus, vanuit Bethlehem of

Jeruzalem⁶ terug naar Nazareth, maar zonder noodzakelijkerwijs in hun eigen stad Nazareth aan te komen. Lucas' tekst impliceert niet noodzakelijkerwijs dat zij daar aankwamen. In Lucas 2,39 (inclusief de variaties in de manuscripten van NA²⁷) staat het volgende:

επιστρεψαν (επιστρεψαν) εις την Γαλιλαιαν εις (την) πολιν εαυτων Ναζαρεθ
(καθως ερρεθη δια του προφητου οτι Ναζωραιος κληθησεται)
'epestrepsan (hupestrepsan) eis tēn Galilaian eis (tēn) polin heautōn Nazareth (kathōs
erethē dia tou prophētou hoti Nazōraios klēthēsetai)'
... keerden ze terug naar Galilea, naar hun stad Nazaret (NBG) (opdat in vervulling
zou gaan wat gezegd was door de profeten: "Hij zal een Nazoreeër genoemd
worden"⁷) (Lucas 2,39)

Hierin komt de aoristus voor van het werkwoord επιστρεφω (epistrephō) = van richting veranderen, omkeren, of υποστρεφω (hupostrephō) = 1) terugkeren, omkeren 2) terugkeren; deze werkwoorden geven het begin en de richting van de reis aan, maar niet noodzakelijkerwijs de aankomst op een bestemming; de aoristus kan o.a. het begin of het einde van een handeling aangeven of een poging om de handeling te verrichten; het voorzetsel εις kan de richtingen in, naar, naar ... toe, over en tussen aangeven.⁸

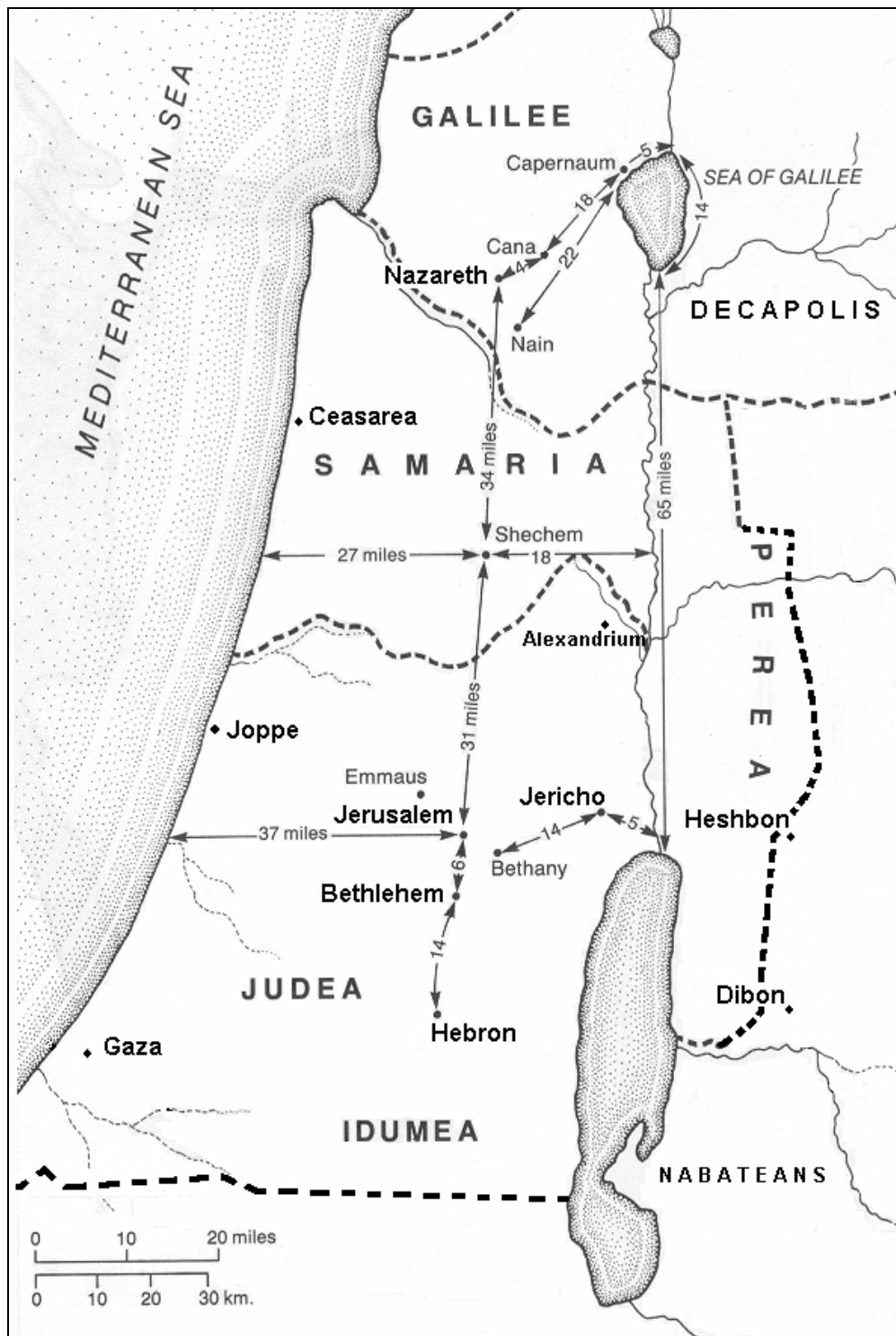
De reis te voet van Jeruzalem naar Nazareth nam drie dagen in beslag (zie fig. 1).⁹

⁶ Zij hebben wellicht ook het grootste deel van de veertig dagen na Jezus' geboorte en voordat Hij aan de Heer werd gepresenteerd, in het huis van Zacharias en Elisabeth in een stad van Judea doorgebracht, waar Maria reeds drie maanden te gast geweest was (Lucas 1,39-40). In de Kalender van Jeruzalem (die gedateerd wordt vóór 638) wordt Ein Kerem genoemd als de plaats waar een feest gehouden werd ter gedachtenis aan Elisabeth (www.wikipedia.org). Ein Kerem (ook wel gespeld als Ain Karim) ligt op ongeveer 8 km ten zuidwesten van Jeruzalem.

⁷ In een aantal manuscripten (D a) komt Mattheüs vers 2,23 b ("opdat in vervulling zou gaan wat gezegd was door de profeten: "Hij zal een Nazoreeër genoemd worden"⁷) direct na Lucas 2,39 (NA²⁷), hetgeen wellicht aangeeft dat het volledige verhaal van Mattheüs hier ingevoegd zou kunnen worden.

⁸ Strong's Concordantie

⁹ The Jewish People in the First Century, (S. Safrai e.a., redact., 2 delen; Assen/Maastricht: Van Gorcum, en Philadelphia: Fortress Press, 1987) deel 2, 901

Afb. 1. Palestina

(Aangepaste versie van de Distance Map die te vinden is in *The Life and Times of Jesus the Messiah; New Updated Edition* van Alfred Edersheim © 1993 van Hendrickson Publishers, Inc.)

Het is mogelijk dat, nadat Jozef en Maria 's morgens van Bethlehem naar Jeruzalem gelopen waren om Jezus in de tempel te presenteren – een afstand van ongeveer negen kilometer – ze die middag hun reis hebben vervolgd richting Nazareth. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat ze begonnen zijn de weg van Jeruzalem naar Jericho af te lopen met de bedoeling om daarna naar het noorden te kunnen reizen via de frequent gebruikte weg naar Galilea aan de oostelijke oever van de rivier de Jordaan.¹⁰ Tijdens hun eerste overnachting hebben ze wellicht in een herberg geslapen, bijvoorbeeld de “herberg” tussen Jeruzalem en Jericho die vermeld wordt in het verhaal van de ‘Goede Samaritaan’.¹¹ Omdat zij een “plaats voor hen in de herberg” trachtten te vinden, toen zij in Bethlehem aankwamen (Lucas 2,7 NBG), hebben zij wellicht ook getracht op weg naar huis een plaats voor henzelf in een herberg te vinden. En blijkbaar hebben zij er een gevonden.

IV. Geen Ster van Bethlehem

Zoals wij echter weten uit het Evangelie van Mattheüs, werden zij in het “huis” waar zij de nacht doorbrachten - op weg naar huis - onverwacht door de wijzen uit het Oosten bezocht. Deze mannen hadden een ster gevolgd die voor hen uitgegaan was “totdat hij stil bleef staan boven de plaats waar het kind was”.¹² Het Kind was niet meer in Bethlehem en was nog niet in Nazareth aangekomen.

Het is onwaarschijnlijk dat de ster tijdens de reis van de wijzen had geschenen om hen van het Oosten naar Jeruzalem te geleiden. De wijzen waren simpelweg naar Jeruzalem gekomen, omdat zij de koning van de Joden hier verwachtten te vinden. Zij hadden in het Oosten “zijn ster zien opgaan”, zoals ze zelf zeggen, maar deze ster had hen niet geleid.¹³ Herodes zond hen vervolgens naar Bethlehem, terwijl hij beweerde dat ook hij het Kind hulde wilde gaan bewijzen. De wijzen, die niet voor niets ‘wijzen’ waren, beloofden noch dat zij naar Bethlehem zouden gaan noch dat zij naar Herodes zouden terugkeren. “Zij hoorden de koning aan en reisden weg”.¹⁴ Op dat moment verscheen de ster die zij in het Oosten hadden gezien opnieuw aan hen en hij “ging voor hen uit, totdat hij stil bleef staan boven de plaats waar het kind was”.¹⁵

Men neemt aan dat de ster voor hen uit ging naar Bethlehem. Maar het is véél logischer om ervan uit te gaan dat de ster op dat moment verscheen, niet om hen naar Bethlehem te geleiden, maar om hen ervan te weerhouden naar Bethlehem te gaan, en hen, in plaats daarvan, naar het huis te leiden waar het Kind zich feitelijk bevond. De wijzen zouden geen wonderbare ster nodig gehad hebben om het Kind in Bethlehem te vinden, want de herders die het Kind gezien hadden “vertelden ... wat hun over het Kind gezegd was” en allen die het

¹⁰ Deze route vormde een alternatief voor pelgrims en andere Joden die niet door het land Samaria wilden trekken (Ibid. 901).

¹¹ Lucas 10,34-35

¹² Matt 2,9-11

¹³ Matt 2,2; In Matt 2,2 en 2,9 is ‘in het Oosten’ een vertaling van *εν τη ανατολη* (enkelvoud, NA²⁷), hetgeen een sterrenkundige uitdrukking is, die ‘in zijn opkomst’ betekent (NLT, New Living Translation) of ‘toen hij opkwam’ (NET Bible). In Matt 2,1 is *απο ανατολων* (een meervoud zonder lidwoord, NA²⁷) een geografische uitdrukking voor de plaats of richting waar de wijzen vandaan kwamen: hiermee wordt de opkomst van de zon in het Oosten aangegeven. (The Biblical Studies Foundation, NET Bible (Biblical Studies Press 1996-2003) noot 6 bij Matt 2,2).

¹⁴ Matt 2,9 NBG

¹⁵ Matt 2,9

hoorden stonden daarover verbaasd en zullen daarover niet gezwezen hebben.¹⁶ Niettemin verrichtte God een wonder om de wijzen het Kind op de juiste plaats en op de juiste tijd te laten vinden.¹⁷ Toen de wijzen de ster zagen “verheugden ze zich met zeer grote vreugde”, waarschijnlijk omdat de ster hen in een andere richting gestuurd had dan de bedoeling van Herodes geweest was, en ook omdat zij de ster onvoorwaardelijk vertrouwden.

De ster werd waarschijnlijk zichtbaar in hetzelfde sterrenbeeld waarin de wijzen hem voor het eerst gezien hadden, toen zij zich in “het Oosten” bevonden. Anders zouden zij hem niet herkend hebben. Vanaf de plaats waar hij ’s avonds in Jeruzalem zichtbaar werd, bijvoorbeeld vlak boven de zuidoostelijke horizon, heeft hij zich wellicht naar het oosten, naar Jericho bewogen, hetgeen indruiste tegen de sterrenkundige wetten. Als hij opgekomen was, en gewoon langzaam naar het zuiden was gedraaid en vervolgens langzaam in de richting van de zuidwestelijke horizon was ondergegaan, met alle omringende sterren, zou het de wijzen niet duidelijk geweest zijn dat hij hen de weg toonde. Maar als hij zich naar het oosten verplaatst heeft en zelfs “stil bleef staan” boven een bepaald huis – het lukt geen enkele ster om ‘stil te blijven staan’ of onbeweeglijk aan de hemel te staan, uitgezonderd de poolster - zal het de wijzen duidelijk geweest zijn dat dit een zeer buitengewone gebeurtenis was, waar zij onmogelijk geen acht op konden slaan.

Het “huis” (Mattheüs 2,11) waar zij het Kind met zijn moeder Maria zagen, is geen stal met een “kribbe” (Lucas 2,7) in Bethlehem. De ster was slechts een gedeelte van de nacht voor hen uit gegaan, want hij was nog steeds zichtbaar boven het huis. Het huis moet dan ook op een afstand van minder dan een dag reizen vanuit Jeruzalem gelegen hebben en stond dus niet in Nazareth. Dat de wijzen het huis konden binnenlopen en de moeder en het Kind konden zien zonder dat ze Jozef hoefden te ontmoeten, duidt erop dat dit huis niet hun eigen huis was en daarom naar alle waarschijnlijkheid een herberg, waar de waard (vergelijk dit met de “waard” die door de Goede Samaritaan betaald werd (Lucas 10,35)) hen binnenliet, en waar Jozef in een andere kamer dan Maria en het Kind sliep.

De wijzen moeten hun schatten – goud, wierook en mirre – aan het Kind Jezus aangeboden hebben nadat hij in de tempel was gepresenteerd, want daar hadden zijn ouders nog het offer van de armen gebracht: twee jonge duiven.¹⁸

V. Gedroomde waarschuwingen

De wijzen werden diezelfde nacht “in een droom gewaarschuwd om niet naar Herodes terug te gaan”, want ook Jozef schijnt zijn droom enige tijd later in diezelfde nacht gehad te hebben.¹⁹ Dit duidt op twee zaken. In de eerste plaats dat de wijzen in dit huis konden rusten, wat niet zo verbazingwekkend is wanneer dit een herberg was. In de tweede plaats, dat zij gearriveerd waren voordat de nacht voorbij was. Ze hebben daar immers geslapen, hetgeen andermaal aangeeft dat de herberg op een afstand van minder dan een hele dag reizen vanuit Jeruzalem gelegen was.

Blijkbaar vond God het noodzakelijk de wijzen te waarschuwen niet naar Herodes terug te keren. Indien het Kind zich nog steeds in Bethlehem bevonden had, zou het niet veel verschil uitgemaakt hebben of Herodes hier nu via de wijzen achtergekomen was dan wel zelf naar het

¹⁶ Lucas 2,17-18

¹⁷ De gaven van de wijzen verschaften Jozef en Maria, na hun offer van de armen in de tempel ter gelegenheid van de presentatie van Jezus (Lucas 2,24), het noodzakelijke geld om de onvoorziene vlucht naar Egypte, hun verblijf daar en hun terugkeer te kunnen betalen, zonder dat iemand van Bethlehem of Nazareth wist waar hun vlucht begonnen was of naar welke bestemming zij vertrokken waren.

¹⁸ Lucas 2,24, Lev 12,8

¹⁹ Matt 2,12-14

Kind zou zijn gaan zoeken. Hij zou het Kind hoe dan ook in de stad hebben gevonden, omdat iedereen van de boodschap van de engelen en de geboorte van Jezus in hun midden afwist. Als het Kind zich in een herberg bevond niet ver van Jeruzalem, op weg naar huis, naar Nazareth, en de wijzen dit aan Herodes gerapporteerd zouden hebben, had hij Hem makkelijk kunnen vinden, want zijn soldaten zouden, te paard of met rijtuigen²⁰, de wegen naar Nazareth hebben kunnen afzoeken of eenvoudigweg op de aankomst van het Kind daar hebben kunnen wachten.

Maar de wijzen keerden terug naar huis zonder Herodes te bezoeken. De koning wachtte nog een of twee dagen of iets langer op de terugkeer van de wijzen naar Jeruzalem. Hij zal gemeend hebben dat het Kind zich ergens in of bij Bethlehem bevond. Het gevolg was een bloedbad onder de jongetjes in en rond Bethlehem. Pas na dit bloedbad zou de koning ontdekken dat de kleine Messias de stad reeds verlaten had met als bestemming Nazareth, namelijk nadat de ouders van enkele van de onfortuinlijke jongetjes de soldaten van Herodes verteld hadden dat hun eigen kind niet de Messias was, maar dat het kind dat Herodes zocht hun stad reeds verlaten had en op weg was naar Nazareth. Ook in Jeruzalem zal men geweten hebben dat Jezus van Nazareth was, want toen Hij door Simeon in de tempel als de beloofde Messias herkend werd,²¹ zullen de mensen ongetwijfeld aan Jozef en Maria gevraagd hebben wie zij waren en waar ze vandaan kwamen. En ook Hanna, die altijd in de tempel aanwezig was, “sprak over het kind met allen die uitzagen naar de bevrijding van Jeruzalem”.²²

Dus het is zeer wel mogelijk dat de soldaten van Herodes ook in Nazareth naar het Kind gezocht hebben, een stad die tot Herodes' grondgebied behoorde. Het is zelfs heel waarschijnlijk dat dit gebeurd is, want de engel in Jozefs droom had gezegd “Herodes is naar het kind op zoek en wil het ombrengen.” en dat Jezus om die reden naar Egypte moest vluchten en pas na “de dood van Herodes” naar het land Israël moest terugkeren.²³ Herodes heeft het Kind niet gevonden, want Jozef was niet doorgereisd naar Nazareth, maar was op bevel van de engel met “het kind en zijn moeder” naar Egypte gevlucht.²⁴ Een reis van Bethlehem naar Egypte duurde op zijn minst tien dagen,²⁵ dus vanuit Jeruzalem, of vanaf een nog grotere afstand, op de weg naar Jericho, zal hij wat méér tijd in beslag genomen hebben. Omdat de wijzen en Jozef in een droom gewaarschuwd waren, had Herodes, zelfs na de wegen en Nazareth afgezocht te hebben, geen idee waar het gezin heengegaan was, en zelfs als hij vermoed had dat ze naar Egypte vertrokken waren, dan nog zou Jozef een voorsprong van minstens enkele dagen op de soldaten van Herodes gehad hebben. Herodes zal ook niet geweten hebben welke route het gezin gekozen had.²⁶ Als het zo is dat het “huis” waar Jozef en Maria 's nachts verbleven de herberg aan de weg van Jeruzalem naar Jericho was, zijn ze wellicht, in plaats van Jericho en de rivier de Jordaan te passeren en links af te slaan om hun weg te vervolgen naar het noorden langs de oostelijke oever van de rivier, rechtdoor gegaan op de weg die langs Jericho en voorbij de Jordaan in oostelijke richting omhoog liep en die uitkwam op de Nabatese Trans-Jordaanse hoofdweg, die van Damascus naar het zuiden liep

²⁰ H. Daniel-Rops, *Het dagelijks leven in Palestina ten tijde van Jezus* (Utrecht: Het Spectrum, 1965) 320-21

²¹ Lucas 2,25-35

²² Lucas 2,26-38

²³ Matt 2,13-15, 19-20

²⁴ Matt 2,13-14

²⁵ Catholic Encyclopedia bij ‘The Blessed Virgin Mary’, New Advent uitgave, 1997, www.newadvent.org

²⁶ ‘they may have followed the ordinary road through Hebron; or they may have gone by way of Eleutheropolis and Gaza, or again they may have passed west of Jerusalem towards the great military road of Joppe’ (‘ze hebben wellicht de gewone weg via Hebron genomen; of ze zijn wellicht via Eleutheropolis en Gaza gegaan, òf ze zijn wellicht Jeruzalem aan westelijke zijde gepasseerd naar de grote militaire weg van Joppe’). (Ibid.)

oostelijk van de Dode Zee en langs de Nabatiese steden Heshbon en Dibon liep (zie fig. 1).²⁷ In dat geval zou het jonge gezin zich reeds na één nacht en een gedeelte van de morgen buiten Herodes' grondgebied bevonden hebben, aangezien de afstand van Jeruzalem tot de rivier de Jordaan ongeveer 40 km en die van de rivier naar de Nabatiese grens ongeveer 20 km was.²⁸ Dus de afstand van de herberg tot de grens kan slechts ongeveer 60 km of minder geweest zijn. Maar het valt te betwijfelen dat territoriale grenzen 'Herodes de Grote' ervan weerhouden zouden hebben naar het Kind te zoeken en het te doden. Het feit dat Jozef, bij zijn terugkeer uit Egypte, "naar Israël" ging zonder Judea binnen te gaan ("toen ... vreesde hij daarheen te gaan" NGB) en dat hij "uitweek naar Galilea", geeft aan dat hij het Heilige Land in Samaria binnentrok, dat in de tijd van de koningen de naam Israël had gekregen.²⁹ Bij zijn terugkeer uit Egypte kan hij oftewel de hoofdweg ten oosten van de Dode Zee gevolgd hebben – dezelfde weg die hij waarschijnlijk ook tijdens zijn vlucht gevolgd had – en de weg langs de oostelijke oever van de Jordaan, waarbij hij deze rivier pas overstak nadat hij Alexandrium aan zijn linkerkant gepasseerd was, oftewel een schip gevonden hebben dat hem vanuit Egypte naar Caesarea in Samaria bracht (zie fig. 1).

VI. De kindermoord – De tijd waarop de ster verscheen – Conclusie

Mattheüs, hoofdstuk 2, begint met het vers: "Toen nu Jezus geboren was te Betlehem in Judea, in de dagen van koning Herodes, zie, wijzen uit het Oosten kwamen te Jeruzalem" (Matt 2,1 NGB). Het is niet bekend hoeveel tijd er verstreek tussen de geboorte van Jezus en de komst van de wijzen. De reden hiervan is dat wij niet weten of de ster de geboorte van Jezus aangaf of zijn conceptie in de baarmoeder, hetgeen zijn incarnatie is, en dat wij niet weten hoe lang daarna de wijzen aan hun tocht begonnen. We weten ook niet hoe lang ze erover deden om op hun bestemming te arriveren. Wat we wèl weten is dat Herodes, nadat hij gehoord had op wat voor tijd de ster verschenen was, alle jongens in Bethlehem "van twee jaar en jonger" doodde.³⁰ De vraag is nu of de wijzen het Kind gezien kunnen hebben toen het veertig dagen oud was, zoals in dit artikel wordt aangenomen.

Indien de wijzen de ster gezien hadden op het moment van Jezus' geboorte en onmiddellijk van huis vertrokken waren, hadden zij wellicht binnen de veertig dagen in Jeruzalem kunnen arriveren, terwijl Jezus zich nog steeds in Bethlehem bevond. Maar in dit geval is er nauwelijks enige logica te bespeuren in Herodes' beslissing alle jongens van onder de twee te doden, want het kind kon slechts ongeveer veertig dagen oud geweest zijn.

Maar indien de wijzen de ster zagen op het moment van Jezus' conceptie/incarnatie en ongeveer veertig dagen na zijn geboorte arriveerden, zullen zij Herodes verteld dat de ster ongeveer tien maanden geleden geschieden had. En Herodes, niet wetende of de ster de conceptie van de nieuwe koning of zijn geboorte had aangegeven, zou overwogen kunnen hebben dat het kind wellicht tien maanden of misschien slechts één maand oud was, en het daarom voldoende zou zijn wanneer hij alle jongens van ongeveer een jaar oud zou doden met een marge van een jaar méér en een jaar minder. Dus is het mogelijk dat de wijzen Jezus en zijn moeder onmiddellijk na de presentatie in de tempel gezien hebben, toen Jezus veertig

²⁷ H. G. May, Oxford Bible Atlas (Londen: Oxford University Press 1974) 49

²⁸ Jeruzalem – Jericho: 32 km, Jericho – Jordaan: 9 km (A. Edersheim, The Life and Times of Jesus the Messiah (Peabody: Hendrickson, 7de herdr., 2002) 4,15 (639) en 4,24 (716)). De afstand tussen de rivier de Jordaan en de Nabatiese grens is ongeveer de halve afstand van die vanaf Jeruzalem tot de rivier de Jordaan (R.H. Gundry, A Survey of the New Testament (Michigan: Zondervan, Grand Rapids 1970, 4de ed. 2003) kaarten p. 16 and p. 27)

²⁹ Matt 2,20-22; 'Israël': 2 Ki 17,21-24

³⁰ Matt 7,16

dagen oud was. Het blijkt ook mogelijk te zijn dat een sterrenbeeld op een avond in de lente te zien is, en vervolgens opnieuw te zien is in de winter, negen maanden en veertig dagen later.³¹

De conclusie is dat aan de belangrijkste voorwaarde voor volledige historiciteit van de Kerstevangelieën voldaan wordt, want een eenvoudige harmonisatie van Lucas 2 en Mattheüs 2 is mogelijk door deze samen te laten komen bij de herberg ("het huis") waar Jozef en Maria de nacht doorbrachten op weg van Jeruzalem naar Nazareth.

VII. Bethanië opnieuw bezocht

Toen Jezus ongeveer drieëndertig jaar oud was, predikte Hij het Evangelie in het hele land en op een bepaald moment naderden Hij en zijn leerlingen Jeruzalem:

- 1 Toen ze [Jezus en zijn leerlingen] Jeruzalem naderden en in de buurt waren van Betfage en Betanië bij de Olijfberg, stuurde hij twee van zijn leerlingen vooruit,
- 2 Hij zei tegen hen: "Ga naar het dorp dat daar ligt. Zodra jullie er binnenkomen, zul je daar een ezelsveulen vastgebonden zien staan, dat nog nooit door iemand bereden is; maak het los en breng het hier. [...]"
- 7 Ze brachten het veulen naar Jezus en legden hun mantels op het dier en hij ging erop zitten. [...]"
- 11 Hij trok Jeruzalem in en ging naar de tempel. ... Marcus 11,1-2.7.11

Als Jezus, Maria en Jozef vlak na de presentatie in de tempel de nacht hebben doorgebracht in een herberg gelegen tussen Jeruzalem en Jericho, kan dit wel eens het "huis" van Martha in Bethanië (Johannes 12,3) geweest zijn, dat minder dan een dagtocht van Bethlehem en "ongeveer 15 stadie" (3 km) van Jeruzalem gelegen was.³²

In dat geval volgde Jezus opnieuw de weg die Hij als een jong Kind, waarschijnlijk op een ezel, in de armen van zijn moeder, drieëndertig jaar geleden, van de tempel naar Bethanië, had afgelegd. Maar nu, op het hoogtepunt van zijn leven gekomen, volgde hij de weg in de tegenovergestelde richting: van Bethanië naar de tempel,³³ gezeten op een ezelsveulen. Jezus, die nu een volwassen man was, was teruggekeerd naar de plaats waar zijn jonge leven plotseling een andere wending genomen had. Vanuit de plaats waar hij indertijd door de wijzen erkend was als de "koning van de Joden",³⁴ begint Hij nu aan zijn koninklijke intocht in Jeruzalem, waardoor de profetie van Zacharia vervuld werd "zoals er geschreven staat: "Vrees niet, Sion, je koning is in aantocht, en hij zit op een ezelsveulen!" (Johannes 12,14-15).³⁵

³¹ Een sterrenbeeld dat te zien was vanuit het land Judea, moet ook te zien geweest zijn in het land ten 'Oosten' van Judea, want beide landen liggen op dezelfde noordelijke breedte. Als de ster die de wijzen zagen "toen hij opkwam" eerst verschenen is in een bepaald sterrenbeeld hoog aan de zuidoostelijke hemel aan het begin van een avond in de vroege lente, zal dit sterrenbeeld negen maanden en veertig dagen later, midden in de winter, lager aan de zuidoostelijke hemel, opnieuw te zien zijn geweest aan het begin van de nacht.

³² Johannes 11,18; Zie de bijlage "Martha's huis een herberg".

³³ Marcus 11,11 Johannes 12,1.12

³⁴ Matt 2,2.11

³⁵ Zie Zach 9,9

15 De hogepriesters en de schriftgeleerden zagen welke wonderen hij verrichtte en hoorden de kinderen in de tempel ‘Hosanna voor de Zoon van David!’ roepen, en ze waren hoogst verontwaardigd.

16 Ze gingen hem vragen: ‘Hoort u wat ze zeggen?’ En Jezus antwoordde hun: ‘Jazeker! Hebt u dan nooit gelezen: “Door de mond van kinderen en zuigelingen hebt u zich een loflied laten zingen”?’

17 Zo liet hij hen staan, en hij ging de stad uit, naar Betanië, waar hij de nacht doorbracht. Matt 21,15-17

De kinderen, die Jezus toejuichten in de tempel met "Hosanna voor de Zoon van David", en die Jezus vergelijkt met "kinderen en zuigelingen", brengen de herinnering terug aan de Zoon van David en het kind dat Jezus Zelf was tijdens zijn presentatie in de tempel. Het contrast in de tempel tussen de lof van de kinderen en het ongenoegen van de hogepriesters en schriftgeleerden is een duidelijke vervulling van Simeons profetie, die op exact dezelfde plaats gedaan werd, toen Jezus aan de Heer werd gepresenteerd: dat Jezus "een teken zou zijn, dat betwist wordt, [...] Zo zal de gezindheid van velen aan het licht komen".³⁶

Dat Jezus, na zijn koninklijke intocht in de tempel, in Bethanië de nacht doorbracht, wordt ook in het Vierde Evangelie beschreven en in Marcus.

1 Zes dagen voor Pesach ging Jezus naar Betanië, naar Lazarus die hij uit de dood had opgewekt.

2 Daar hield men ter ere van hem een maaltijd; Martha bediende, en Lazarus was een van de mensen die met hem aanlagen.

3 Maria nam een kruikje kostbare, zuivere nardusolie, zalfde de voeten van Jezus en droogde ze af met haar haar. De geur van de olie trok door het hele huis. [...]

7 Maar Jezus zei: ‘Laat haar, ze doet dit voor de dag van mijn begrafenis;

7 ‘Laat haar! Ze moest die balsem bewaren voor de dag van mijn begrafenis. (Willibrordvertaling 1995)

7 Laat af van haar; zij heeft dit bewaard tegen den dag Mijner begrafenis. (Statenvertaling) Johannes 12,1-3.7

1 De volgende dag zou het feest van Pesach en het Ongedesemde brood beginnen. De hogepriesters en schriftgeleerden zochten naar een mogelijkheid om hem door middel van een list gevangen te nemen en te doden.

2 Ze zeiden bij zichzelf: Tijdens het feest kan dat niet, want dan komt het volk in opstand.

3 Toen hij in Betanië in het huis van Simon – degene die aan huidvraat had geleden – aanwezig was bij een feestmaal, kwam er een vrouw binnen. Ze had een albasten flesje bij zich dat gevuld was met zeer kostbare nardusolie. Ze brak het flesje en goot de olie uit over zijn hoofd. [...]

6 Maar Jezus zei: ‘Laat haar met rust, waarom vallen jullie haar lastig? Ze heeft iets goeds voor mij gedaan.

Ze heeft een goed werk gedaan aan Mij. (Willibrordvertaling 1995)

Zij heeft een goed werk aan Mij gewrocht. (Statenvertaling)

7 Want de armen zijn altijd bij jullie, en jullie kunnen weldaden aan hen bewijzen wanneer je maar wilt, maar ik zal niet altijd bij jullie zijn.

8 Wat ze kon, heeft ze gedaan: ze heeft mijn lichaam nu al met olie gebalsemd, met het oog op mijn begrafenis.

³⁶ Lucas 2,34-35

9 Ik verzeker jullie: waar ook maar ter wereld het goede nieuws verkondigd wordt, zal ter herinnering aan haar verteld worden wat zij heeft gedaan.’

Voorwaar, Ik zeg u, overal waar het evangelie verkondigd zal worden, over de gehele wereld, zal ook tot haar gedachtenis gesproken worden van wat zij gedaan heeft. (NBG)

10 Toen ging Judas Iskariot, een van de twaalf, naar de hogepriesters om hem aan hen uit te leveren. Marcus 14,1-3.6-10

Uit een vergelijking van de teksten blijkt dat in de laatste week vóór Pesach (het Joodse Paasfeest) er twee zalvingen schijnen te hebben plaatsgevonden: één van Jezus’ voeten op de zesde dag vóór Pesach en één van Jezus’ hoofd op de tweede dag vóór Pesach³⁷. De zalving van de voeten werd verricht door Maria van Bethanië, maar de zalving van het hoofd werd door “een vrouw” verricht, die naar Hem toe kwam.³⁸

Een klassieke katholieke interpretatie van ongeveer een eeuw geleden is dat Maria van Bethanië dezelfde was als de vrouw die Jezus’ hoofd zalfde en dat deze twee zalvingen deel uitmaakten van één en dezelfde zalving op de tweede dag vóór Pesach; de zesde dag vóór Pesach wordt slechts beschouwd als de dag waarop Jezus in Bethanië arriveerde. Bij deze interpretatie gaat men er ook van uit dat Maria van Bethanië dezelfde was als Maria Magdalena, die op haar beurt weer dezelfde was als de “vrouw die in de stad bekendstond als zondares” (“een stad die Naïn heet”), die Jezus’ voeten daar gezalfd had (Lucas 7,11.36-50). Een andere interpretatie van één of twee eeuwen geleden, die toen meer door protestanten werd aangehangen, is dat de zondares uit Lucas 7 niet dezelfde was als Maria van Bethanië, die Jezus’ voeten in dit dorp zalfde, maar dat Maria van Bethanië wellicht dezelfde is geweest als de vrouw die Jezus’ hoofd zalfde, of dat anders de laatstgenoemde weer een andere (derde) vrouw was. Volgens de Griekse Vaders³⁹ waren de drie vrouwen die Jezus op een bepaalde wijze zalfden, drie verschillende vrouwen en volgens hen was de vrouw die het hoofd van Jezus zalfde Maria Magdalena, die in het gezelschap van Jezus vertoefd had.⁴⁰ Een andere optie is dat de drie verschillende vrouwen de volgende vrouwen waren:

- 1) een anonieme zondares die Jezus’ voeten in Naïn zalfde (Lucas 7),
- 2) Maria van Bethanië, die Jezus’ voeten zalfde in Bethanië (Johannes 12), maar
- 3) Jezus’ maagdelijke moeder Maria als de “vrouw” die Jezus’ hoofd twee dagen vóór Pesach zalfde (Marcus 14 en Mattheüs 26).

Zowel Maria Magdalena als Jezus’ moeder zijn in de Evangeliën van Mattheüs en Marcus genoemd,⁴¹ waarin deze laatste zalving beschreven wordt. Dus als het volgens de Griekse Vaders mogelijk is dat ondanks de merkwaardige anonimiteit van de “vrouw”, deze vrouw wellicht Maria Magdalena geweest is, dan kan deze anonieme vrouw wellicht ook Jezus’ moeder geweest zijn. Volgens Mattheüs noemde Jezus haar “de vrouw” en “deze vrouw” (Matt 26,10.13), maar dit komt overeen met het feit dat Hij zijn moeder op de bruiloft in Kana en bij het kruis “vrouw” noemde (Johannes 2,4 and 19,26 NBG en Statenvertaling en

³⁷ zesde dag: Johannes 12,1-3; tweede dag: Matt 26,2-7 Marcus 14,1-3

³⁸ Maria van Bethanië: Johannes 11,2; “een vrouw” Matt 26,7 Marcus 14,3

³⁹ Zo worden de apologisten uit de tweede eeuw (verdedigers van de inhoud van het christelijk geloof) genoemd.

⁴⁰ Catholic Encyclopedia bij ‘Mary Magdalen’, New Advent uitgave, 1997, www.newadvent.org; Lucas 8,2

⁴¹ Magdalena: Matt 27,56.61 28,1 Marcus 15,40.47 16,1.9, moeder: Matt 1,18 2,11 (2,13.14.20.21) 12,46-50 13,55 Marcus 3,31-35

Willibrordvertaling 1978 en 1995)⁴² In feite is er geen enkel vers in het Nieuwe Testament te vinden waarin Jezus zijn moeder “moeder” noemt.

Het “albast” van de flesjes met zalf was volgens de edelachtbare Bede, die hier mogelijk naar informatie van Pliny verwijst, afkomstig uit Thebe (Egypte) of uit Damascus (Syrië) of uit India.⁴³ Het “pond kostbare, zuivere nardusolie” dat Maria van Bethanië over Jezus’ voeten uitgoot - ‘litran murou nardou pistikēs polutimou’ –, kan wellicht van dezelfde “mirre” (‘smurna’ van dezelfde woordstam als het woord ‘murou’) geweest zijn, die de wijzen uit het Oosten (India?) aan het kind Jezus hadden aangeboden.⁴⁴ Het is mogelijk dat zijn ouders een flesje van deze mirre in Bethanië hebben achtergelaten, toen zij naar Egypte vluchtten, want Maria van Bethanië had deze “bewaard”: In het Grieks ‘thērēsē’, het voltooid deelwoord in de aantoonende wijs van het werkwoord ‘thēreō’: nauwlettend aandacht schenken aan, zorgen voor: a) bewaken b) bewaren.⁴⁵ Ook de prijs die Judas voor de zalf noteerde, toont aan dat het hier om een zeer kostbare soort gaat.⁴⁶

Met het uitgieten van de zalfolie over Jezus’ hoofd, geeft de “vrouw” Jezus, die via zijn moeder van het huis van de hogepriester Åaron afkomstig was en via zijn vader van het koninklijke huis van David, als het ware de koninklijke en hogepriesterlijke zalving.⁴⁷ Waar Hij toen, als de jonge “koning van de Joden” de mirre van de wijzen had ontvangen, wordt Hij nu (door zijn moeder die voor deze gelegenheid wat van deze mirre bewaard had?) inderdaad tot Koning gezalfd.

Zo wordt Jezus letterlijk “de gezalfde”, in het Grieks: de ‘christos’, en Jezus’ uitspraak: “Voorwaar, Ik zeg u, overal waar het evangelie verkondigd zal worden, over de gehele wereld, zal ook tot haar gedachtenis gesproken worden van wat zij gedaan heeft” is waarheid geworden in de zin dat waar ter wereld ook het Evangelie gepredikt wordt, Jezus ‘de Christus’ genoemd wordt, dat niet alleen naar de bijbelse benaming van de verwachte Messias (= het Hebreeuwse woord voor “gezalfde”) verwijst,⁴⁸ maar ook impliciet naar de zalving door de “vrouw”.

Jezus zegt: “zij heeft mijn lichaam nu al met olie gebalsemd, met het oog op mijn begrafenis.” Dit betekent dat zowel de vrouw als Jezus wisten dat zijn dood heel nabij was. Jezus had zijn leerlingen inderdaad vóór de zalving verteld: “Over twee dagen is het, zoals jullie weten, Pesach. Dan wordt de mensenzoon uitgeleverd om gekruisigd te worden” en de vrouw kan dit hebben gehoord.⁴⁹ En in aanmerking nemend dat Jezus deze dood nog steeds kon vermijden⁵⁰, maar, om in Zijn woorden te spreken: “niet gekomen is om gediend te worden, maar om te dienen en zijn leven te geven als losgeld voor velen”⁵¹, en dat Simeon aan Maria had voorspeld: “Zie, deze is gesteld tot ... een teken, dat weersproken wordt (en door uw eigen

⁴² De discussie over de reden waarom Jezus zijn moeder “de vrouw” en “deze vrouw” noemt (Matt 26,10.13) valt buiten het bestek van dit artikel.

⁴³ S. Haskins, Maria Magdalen: myth and metaphor (Londen: HarperCollins, 1993) 109.

⁴⁴ ‘murou’ Johannes 12,3, NA²⁷; ‘smurna’ Matt 2,11, NA²⁷.

⁴⁵ Johannes 12,7 NA²⁷ (Strong’s concordantie)

⁴⁶ Johannes 12,5; G. Ricciotti, Leven van Jezus (Utrecht: Het Spectrum, 1944) 566.

⁴⁷ Jezus’ moeder Maria was een bloedverwant (‘sungenis’) van Elisabeth, die “uit de dochters van Aaron” was (Lucas 1,5.36 NA²⁷); Maria’s echtgenoot Jozef was een afstammeling van alle koningen van Juda: “van het huis en het geslacht van David” (Matt 1,1.6-16.20 Lucas 1,32); zalving van de hogepriester: Lev 6,20 21,10; van de koning: 1 Sam 16,1.12-13.

⁴⁸ Ps 2,2 Dan 9,25-26.

⁴⁹ Matt 26,1-2

⁵⁰ “De Vader heeft mij lief omdat ik mijn leven geef, om het ook weer terug te nemen. Niemand neemt mijn leven, ik geef het zelf. Ik ben vrij om het te geven en het weer terug te nemen – dat is de opdracht die ik van mijn Vader heb gekregen.” Johannes 10,17-18

⁵¹ Matt 20,28

ziel zal een zwaard gaan)⁵², is het redelijk aan te nemen dat de koninklijke en hogepriesterlijke zalving “nu al ... met het oog op mijn begrafenis” voor Jezus een teken was van zijn moeders toestemming voor zijn offerdood en dat Hij moest vertrekken naar de koninklijke stad (dit zou overeenkomst vertonen met wat er in Kana gebeurd was: Jezus verrichtte zijn eerste wonder – het veranderen van water in wijn – pas nadat zijn moeder Hem haar betrokkenheid had laten blijken⁵³). In plaats van het stille vertrek van de wijzen, weg van Herodes, en de vlucht van “het jonge Kind en zijn moeder” naar Egypte, volgt nu, vanuit hetzelfde huis, het stille vertrek van Judas Iscariot naar de hogepriesters⁵⁴ en de laatste gang van Jezus en zijn moeder naar Jeruzalem. Vanuit dezelfde plaats van waaruit zij indertijd moesten vluchten, gaan zij nu vastberaden zijn Passie tegemoet: “Bij het kruis van Jezus stonden zijn moeder ...”.⁵⁵ Zij die had meegewerkt aan Jezus’ “komst als mens” (2Johannes 7 d.i. zijn menswording: “de komst van Jezus Christus in het vlees” Willibrordvertaling 1978), was ook zijn medewerkster toen hij “gehoorzaam werd tot in de dood – de dood aan het kruis.” (Fillip 2,8).⁵⁶

VIII. Een Gedachtenis – Het Volle Loon

6 Maar Jezus zei: ‘Laat haar met rust, waarom vallen jullie haar lastig? Ze heeft iets moois voor mij gedaan.

(καλον εργον ηργασατο εν εμοι NA²⁷; ‘kalon ergon ērgasato en emoi’; zij heeft een goed werk aan Mij gewrocht. (Statenvertaling)) ...

8 Ze heeft gedaan wat ze kon (‘ο εσχεν εποιησεν NA²⁷; ‘ho eschen epoiēsen’); ze heeft mijn lichaam nu al met olie gebalsemd, met het oog op mijn begrafenis.

9 Ik verzeker jullie: waar ook maar ter wereld het goede nieuws verkondigd wordt, zal ter herinnering aan haar verteld worden wat zij heeft gedaan.”

(Voorwaar, Ik zeg u, overal waar het evangelie verkondigd zal worden, over de gehele wereld, zal ook tot haar gedachtenis gesproken worden van wat zij gedaan heeft. NBG; και ‘ο εποιησεν ‘αυτη λαληθησεται εις μνημοσυνον αυτης NA²⁷; ‘kai ho epoiēsen hautē lalēthēsetai eis mnēmosunon autēs’) Marcus 14,6-9

Vanwege haar zondeloze ziel (‘kecharitōmenē’ NA²⁷ Lu 1,28 = gratia plena (Vulgaat) = vol van genade) en omdat zij het verlossende offer van haar Zoon mogelijk maakte (door haar is “Christus mens ... geworden” Lu 1,38 2Johannes 7) en omdat zij toestemde in en aanspoorde tot dit offer (Marcus 14,6-8) – het offer dat het losgeld is voor velen, “waardoor Hij een eeuwige verlossing verwierf”, omdat het “ons geweten reinigt van daden die tot de dood leiden”⁵⁷ – zou zij wellicht officieel de Medeverlosser (Deelgenoot van de Verlosser) genoemd kunnen worden.⁵⁸ Een dergelijke “gedachtenis aan haar” “waar ook maar ter wereld”, zou beschouwd kunnen worden als onderdeel van het “volle loon” dat zij zou “ontvangen” voor hetgeen zij had “gearbeid” tezamen met of volgens de schrijver van 2Johannes.

⁵² Lucas 2,34-35 NBG

⁵³ Johannes 2,1-11

⁵⁴ Marcus 14,10

⁵⁵ Johannes 19,25

⁵⁶ NBV

⁵⁷ Heb 9,12-15 NBG

⁵⁸ Pater Georges Cottier, theoloog van de Pauselijke Huishouding, gebruikte en verdedigde deze titel, en de vrouwelijke vorm ‘Medeverlosseres’, voor haar in 2002 op een wereld-videoconferentie (<http://zenit.org/article-17236?l=Engels>).

- 1 DE OUDSTE aan de uitverkoren Vrouwe (κυρια 'kuria' NA²⁷) en haar kinderen, die ik waarachtig liefheb en niet alleen ik, maar allen die de waarheid hebben erkend
 2 ter wille van de waarheid die in ons blijft en met ons zijn zal tot in eeuwigheid.
 3 Genade, barmhartigheid en vrede zal met ons zijn, vanwege God de Vader en Jezus Christus, de Zoon van de Vader, in waarheid en liefde. ...
 5 En nu bid ik u, Vrouwe (κυρια 'kuria' NA²⁷) ... : laten wij elkaar liefhebben.
 7 Want veel verleiders zijn tot de wereld uitgegaan; zij loochenen de komst van Jezus Christus in het vlees. Dat is het kenmerk van de verleider en de antichrist.
 8 Neemt u in acht, anders zult gij, in plaats van het volle loon te ontvangen, de vruchten van onze arbeid verliezen.
 dat wij niet verliezen, hetgeen wij gearbeid hebben (Statenvertaling)
 βλεπετε εαυτους ινα μη απολεσητε (-σωμεν) α ειργασαμεθα (-σασθε) αλλα μισθον πληρη απολαβητε (-βωμεν) NA²⁷; 'blepete heautous hina mē apolesēte (-somen) ha eirgasametha (-sasthe) alla misthon plērē apolabēte')
- 9 Alwie te ver wil gaan en niet blijft bij de leer van Christus, heeft God niet. Wie bij die leer blijft, hij heeft zowel de Vader als de Zoon.
 10 Als iemand bij u komt en deze leer niet brengt, ontvangt hem niet in uw huis en heet hem niet welkom.
 11 Want wie hem welkom heet, deelt in zijn boze werken.
 (τοις εργοις αυτου τοις πονηροις NA²⁷ 'tois ergois autou tois ponērois').
 2Johannes 1-10 Willibrordvertaling 1978

Het werkwoord 'ergazomai' (werken, arbeiden) komt zowel in Marcus 14,6 ('gewerkt' = "gedaan/gewrocht", waarin naar de zalving verwezen wordt) als in 2Johannes 8 voor ("hetgeen wij gearbeid hebben" = "onze arbeid"), en het zelfstandig naamwoord 'ergon' (werk) komt zowel in Marcus 14,6 als 2Johannes 11 voor. De Heilige Maagd Maria wordt door verscheidene geleerden gezien als de "Vrouwe" ('Kyria') in 2Johannes 1 en 5.⁵⁹ Andere overeenkomsten tussen Marcus 14, over de vrouw die Jezus' hoofd zalfde in Bethanië, en 2Johannes, over waarvoor de uitverkoren Vrouwe werkte, en Lucas 1-2, over de Gezegende Maagd Maria, kan men in tabel 5 aantreffen, waarin het "goede werk" van Maria (de 'zalfster') tegenover de "boze werken" van de antichrist gesteld wordt. Dit verwijst naar wat "God, de Heer, tegen de slang zei ... : "Vijandschap sticht ik tussen jou en de vrouw, en tussen jouw nageslacht en het hare"" Gen 3,14-15).

⁵⁹ Bijv. C. Missler (www.khouse.org/article.phmtl_article_code=335), Knauer (Stud. U. Krit., 1833, Deel 2, p.452ff; q.v. J.E. Huther, Critical and Exegetical Handbook to the General Epistles of James, Peter, John, and Jude, vertaald uit het Duits, 11 delen, Funk en Wagnalls, 1884), en de auteur van "Who Is the 'Elect Lady' of II John 1?" (Richard T. Ritenbaugh, red., <http://cgg.org/index.cfm/fuseaction/Library.sr/CT/BQA/k/207/Who-Is-Elect-Lady-of-II-John-1.htm>)

Tabel 5. Het “goede werk” van Maria, de “vrouw” die Jezus zalfde tegenover de “boze werken” van de “antichrist”, hetgeen de “vijandschap tussen jou [de slang] en de vrouw, en tussen jouw nageslacht en het hare” laat zien (Gen 3,14-15).

Marcus 14	2Johannes	Lucas 1-2 (and 24)
		Maria (1,27)
een vrouw (“de vrouw”, “deze vrouw” Matt 26,10.13) (men vergelijkte “vrouw” in Kana, en bij het kruis Johannes 2,4 19,26)	de uitverkoren Vrouwe (‘Kuria’)	gezegend onder de vrouwen (1,28 Statenvertaling)
zij heeft een goed werk gedaan aan Mij (WV95) Wat ze kon, heeft ze gedaan	dat wij niet verliezen, hetgeen wij gearbeid hebben (Statenvertaling) wie hem welkom heet, deelt in zijn boze werken (2Jo 11)	zij baarde haar eerstgeboren zoon ... (2,7) En Maria zeide: Zie, de dienstmaagd des Heren (1,38 NBG)
ze heeft mijn lichaam nu al met olie gebalsemd , met het oog op mijn begrafenis	veel verleiders zijn tot de wereld uitgegaan; zij loochenen de komst van Jezus Christus (= de Gezalfde) in het vlees. Dat is het kenmerk van de verleider en de antichrist .	een redder geboren, Christus , de Heer (2,10-11 WV78)
ze heeft mijn lichaam nu al met olie gebalsemd, met het oog op mijn begrafenis	de komst van Jezus Christus in het vlees	zij baarde haar eerstgeboren zoon ... --- een redder geboren , Christus, de Heer
ze heeft mijn lichaam nu al met olie gebalsemd, met het oog op mijn begrafenis	hetgeen wij gearbeid hebben (Statenvertaling) Alwie te ver wil gaan en niet blijft bij de leer van Christus , heeft God niet. Wie bij die leer blijft, hij heeft zowel de Vader als de Zoon. (gehoorzaam tot in de dood Fillip 2,8)	een redder geboren, Christus, de Heer --- redding door de vergeving van hun zonden (1,77) --- redding , ten overstaan van alle volken, ... gesteld tot een teken, dat weersproken wordt (en door uw eigen ziel zal een zwaard gaan) (2,30-35)
	veel verleiders zijn tot de wereld uitgegaan (‘planoi’ = (zedes)bedervers) – de verleider ; (verleidende geesten (‘planois’), en leringen der duivelen (1Ti 4,1))	gesteld tot een teken, dat weersproken wordt
overall waar het evangelie (‘euangelion’) verkondigd zal worden , over de gehele wereld	veel verleiders zijn tot de wereld uitgegaan	ik verkondig u een vreugdevolle boodschap (‘euangelizo’), die bestemd is voor het hele volk. ... een Redder geboren, Christus de Heer (Lu 2,10-11 WV78) --- redding , ten overstaan van alle volken --- dat in zijn naam bekering tot vergifenis van de zonden gepredikt moet worden onder alle volken (Lu 24,47 WV78)
overall waar het evangelie (‘euangelion’) verkondigd zal worden, over de gehele wereld	veel verleiders zijn tot de wereld uitgegaan (volle loon)	een vreugdevolle boodschap (‘euangelizo’), die bestemd is voor het hele volk een Redder geboren, Christus de Heer --- redding, ten overstaan van alle volken --- dat in zijn naam bekering tot vergiffenis van de zonden gepredikt moet worden onder alle volken --- van heden af prijst elk geslacht mij zalig (Lu 1,48 WV78)
over de gehele wereld, zal ook tot haar gedachtenis gesproken worden van wat zij gedaan heeft.	(volle loon)	van heden af prijst elk geslacht mij zalig

Overall ter wereld wordt er reeds door christenen en moslims over Jezus' moeder als de maagdelijke moeder van Jezus gesproken, hetgeen gezien kan worden als een gedeeltelijke vervulling van Maria's eigen woorden: "van heden af prijst elk geslacht mij zalig" (Lucas 1,48 Willibrordvertaling 1978). Maar als men van de speciale zalving van Jezus in Bethanië kan accepteren dat deze door zijn maagdelijke moeder verricht werd, waarbij ze toestemde in en aanspoorde tot het verlossende offer van zijn leven, dan zal van deze daad gesproken worden tot een nog explicieter gedachtenis aan haar die "een goed werk heeft gedaan aan Mij" - aan Jezus (Marcus 14,6) - , en die heeft "gedaan wat ze kon" (Marcus 14,8) voor de redding van de wereld.

© A.A.M. van der Hoeven, 26 januari 2008, Nederland.

Bijlage “Martha’s huis een herberg”.

Het huis in Bethanië waar Martha “helemaal in beslag genomen werd door de zorg voor haar gasten” en waar Jezus een gast en een vriend was, schijnt een herberg geweest te zijn. Neemt u er nota van dat de perikoop over de Goede Samaritaan waarin over een “herberg” gesproken wordt (Lucas 10,25-37 NBG), onmiddellijk gevolgd wordt door deze perikoop over Jezus, Martha en Maria (Lucas 10,38-42). “[...] in de Talmoed (Pes. 53) worden Betfage en Bethanië met name vermeld, omdat ze beroemd waren vanwege hun gastvrijheid jegens feestvierende pelgrims”.⁶⁰

Martha’s huis was groot genoeg om een herberg te zijn, want niet alleen Jezus en zijn twaalf apostelen en de vrouwen die hem vergezelden konden in dit huis een maal tot zich nemen, maar ook “veel Joden” waren in staat bij haar “in huis” aanwezig te zijn, waar zij Maria met het verlies van haar broer probeerden te troosten en waar zij haar haastig op zagen staan en vertrekken.⁶¹ En weer later stond het “heel veel Joden” vrij om Jezus en Lazarus te komen bezoeken, die Hij uit de dood had opgewekt⁶². In het Evangelie wordt ons verteld dat nadat Maria Jezus’ voeten had gezalfd, terwijl Hij aan tafel aanzat voor het avondmaal, een grote menigte van de Joden er “daarom” (‘oun’ Johannes 12,9 NA²⁷) achter kwam dat Jezus zich daar bevond. Hier is de volgende verklaring voor: toen “de geur van de olie door het hele huis trok” (Johannes 12,3) – hetgeen alleen vermeldenswaard was, als het een groot huis geweest is -, zal dit onbedoeld de aandacht van de andere gasten van de herberg op de aanwezigheid van Jezus gevestigd hebben, die zich “niet meer openlijk onder de Joden” bewoog (Johannes 11,54 Willibrordvertaling 1995). Deze gasten verspreidden klaarblijkelijk het nieuws van zijn

⁶⁰ A. Edersheim, *The Temple: Its Ministry and Services*, hoofdst. 11 “The Passover”, http://philologos.org/_eb-ttms/temple11.htm

⁶¹ Marcus 11,11 Lucas 10,38 Johannes 11,1-3 12,1-8 NBG (“vrouwen”: Matt 27,5 Marcus 15,41);

(Matt 26,6-13 Marcus 14,3: “in het huis van Simon, die aan huidvraat had geleden”. Deze Simon kan, toen hij nog gezond was, de vader of echtgenoot van Martha geweest zijn, en de “waard” die door de Goede Samaritaan betaald werd (Lucas 10,33-35); het is mogelijk dat het huis nog steeds de naam van Simon droeg, zelfs nadat hij gestorven was of vertrokken was ten gevolge van zijn huidvraat/melaatsheid (melaatsen mochten niet in de dorpen en steden wonen, maar slechts op zekere afstand daarvan). Martha ontving Jezus in “haar huis” (Lucas 10,38) en behalve misschien hun broer Lazarus, schijnen Martha en Maria geen andere man in huis gehad te hebben. En zij worden niet vermeld met de naam van een echtgenoot, alhoewel dit de gewoonte was, wanneer een vrouw getrouwd was. Wellicht was de ziekte die Lazarus’ dood veroorzaakte (Johannes 11,1.14) ook (een complicatie van) melaatsheid, waar (zijn vader) Simon de melaatse hem mee besmet had. Hij heeft wellicht als melaatse op een korte afstand van Bethanië gewoond, want “Toen Marta hoorde dat Jezus onderweg was ging ze hem tegemoet” en ook later was Jezus “nog niet in het dorp ..., maar op de plek waar Marta hem tegemoet was gekomen”, en hier zeiden zowel Martha als Maria tegen hem: “Als u hier was geweest, Heer, zou mijn broer niet gestorven zijn” (Johannes 11,20-21.32). Men treft Lazarus pas in het huis van Martha en Maria aan, nadat hij door Jezus uit de dood was opgewekt (Johannes 11,38-44 12,1), en dus vrij van melaatsheid was. Vóór die tijd klaagde Martha er alleen maar over dat Maria haar niet hielp bij het bedienen van de gasten en niet over Lazarus die haar niet hielp (Lucas 10,38-42), waarschijnlijk omdat Lazarus toen niet in het huis woonde.) Johannes 11,19.31.45

⁶² Johannes 12,1-9 Willibrordvertaling 1995

aanwezigheid daar, want na dit voorval “wisten velen onder de joden daarom dat hij daar was: en zij kwamen daar niet alleen voor Jezus, maar ook om Lazarus te zien, die hij uit de dood had opgewekt” (Johannes 12,9). Hoe zouden, als het huis een woonhuis was geweest, de Joden erachter hebben kunnen komen dat Hij daar was, en hoe zouden zij dan de vrijheid hebben gehad Jezus en Lazarus gewoon te gaan opzoeken?

En de jonge ezel die “buiten naast de deur stond vastgebonden op een plaats waar twee wegen samenkwamen” in “Betfage en Betanië” en die door Jezus geleend werd – terwijl Hij wist dat niemand erop gezeten had, en Hij beloofde dat Hij hem terug zou brengen, en wist dat de eigenaars zouden begrijpen wat de apostelen bedoelden met hun aanduiding ‘de Heer’⁶³ – heeft wellicht bij deze zelfde herberg aan de weg gestaan, de herberg van de vrienden van Jezus en de apostelen (Johannes 11,11), waar Jezus ’s avonds naar terugkeerde: En Hij “ging de stad uit naar Betanië, waar hij de nacht doorbracht”.⁶⁴ De plaats “waar twee wegen samenkwamen” in “Betfage en Betanië” was volgens Lightfoot de plaats tot waar een religieuze Jood die op een sabbat van Jeruzalem naar het platteland wandelde, maximaal mocht gaan.⁶⁵ De maximum afstand op “de Olijfberg” was “op een sabbatsreis afstand” (Handelingen 1,12). Op dat punt van de weg “was een markering neergezet [...] waar de sabbat-weg vanuit de stad, en de algemene weg die daar vandaan naar het platteland liep, samenkwamen.”⁶⁶ Bij de markering kon een vrome Jood oftewel naar Jeruzalem terugkeren oftewel daar wachten tot de middag van de sabbat verstreken was en men zijn weg mocht vervolgen. Of men kon de nacht daar doorbrengen, om de volgende weg de weg af te lopen naar het platteland. Om deze reden is het te begrijpen dat Betfage en Bethanië beroemd waren om hun gastvrijheid jegens feestvierende pelgrims en andere Joodse reizigers die Jeruzalem op een sabbat wilden verlaten of bereiken. En hun gastvrijheid strekte zich waarschijnlijk ook uit tot inwoners van Jeruzalem die gewoon van de sabbat wilden genieten door een wandeling naar het platteland te maken met een rustpauze en een verfrissing bij één van de herbergen.

© A.A.M. van der Hoeven, 26 januari 2008, Nederland.

⁶³ Marcus 11,2-3 Het werkwoord ‘apostellō’ betekent niet alleen ‘sturen’, want in Marcus 4,29 wordt het gebruikt in de zin van ‘inslaan [van sikkel]’ en in Lucas 4,18 in de zin van ‘vrijheid geven [van gevangenen]’ en in het commentaar van het Viervoudige Evangelie wordt uiteengezet dat “Deze woorden gewoonlijk worden opgevat als een belofte van Christus dat hij het veulen zou terugbrengen als hij het niet meer nodig had.”

⁶⁴ Matt 21,1-2.17 Marcus 11,1-6.11 Lucas 19,29-35

⁶⁵ J.B. Lightfoot, A Commentary on the New Testament from the Talmud and Hebraica – A Chorographical Decad; searching into some places of the Land of Israel; those especially whereof mention is made in St. Mark, chapter IV, Section 1: A sabbath-day’s journey (www.ccel.org/ccel/lightfoot/talmud.iv.i.html)

⁶⁶ Ibid.